

بسمه تعالی

جایگاه صبر در تربیت فرزند با الگو پذیری از آیه ۳۲ سوره طه

کبری عزیزی^۱

چکیده

خانواده سنگ بنای اجتماع است و اگر خانواده ها سالم و متعالی باشند می توان به داشتن جامعه ای مستحکم و استوار، امیدوار بود. بر والدین است که ابتدا با تعمیق اندیشه های صحیح و الهی از انواع روش ها و تکنیک های متناسب با سن فرزندان استفاده و آنها را انسانی نمونه و وارسته تربیت نمایند. بدیهی است که نقش صبر به عنوان یک اصل در تمامی این شیوه ها و تعالیم تربیتی نقش برجسته و والا دارد و صبر و سعه صدر که به منعی مقاومت در برابر سختی ها و از دست ندادن تاب و قرار و بالا برن تحمل، از اصول تربیت است را می توان از آن به عنوان کلید طلایی تربیت نامگذاری نمود. خداوند در قرآن مجید می فرماید: وَأَمْرُ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَأَصْبِرْ عَلَيْهَا. خانواده خود را به نماز فرمان ده و برانجام آن شکیبا باش.

کلید واژه: اسلام، تربیت، صبر، فرزندان

*طلبه سطح دو حوزه علمیه حضرت معصومه دماوند . ۱۴۰۱

مقدمه

سخن تعلیم و تربیت، بحث ساختن انسان ها است. هرمکتبی دارای روش خاص آموزشی در کنارسیستم های حقوقی، اقتصادی و سیاسی است که هدفش تربیت افراد متناسب با آن ایدئولوژی وجهان بینی است.

درمکتب اسلام بر پرورش فرد، خانواده و اجتماع تاکید شده است. دراسلام ضمن احترام به اصالت فرد، اصالت اجتماع، درنظرگرفته شده است لذا باید طرح و برنامه ای برای ساختن فرد و به طبع خانواده و اجتماع وجود داشته باشد. خانواده هایی که در پرتو تعلیم اسلام به سعادت فرزندان خود می اندیشند و نسبت به آینده آنها احساس مسئولیت می کنند امورکودک را تنها در خوراک و پوشاک خلاصه نمی کنند بلکه به مسائل عاطفی، اخلاقی، سواد آموزی، تعلیم و تربیت توجه دارند و برای فرزندان قبل از تولد تا بزرگسالی، برنامه ریزی مناسب انجام می دهند.

تعلیم و تربیت دینی فرزندان قدمتی به طول حیات بشری وقبل ازتاریخ اسلام و قرآن دارد. درعصر پیامبر به وسیله آیات قرآن و روایت معصومین علیه السلام بر این موضوع تاکید شده است، در رساله حقوق امام سجاد علیه السلام عنوانی دارد به نام حق فرزند که نشان دهنده اهمیت اسلام در تربیت فرزندان و خانواده می باشد.

مبانی و مصادیق تعلیم و تربیت اقتصادی فرزندان در خانواده اسلامی ازمرضیه محصص؛ روش های صحیح امر به معروف و نهی ازمنکردرتعلیم و تربیت فرزندان از زهره اکبری؛ نگرش آسیب شناسانه به چالش ها وموانع تربیتی دینی از کامیار قهرمان فرد وعلیرضا قلعه ای؛ خانواده و

کارکرد تربیتی آن در قرآن و روایات از محمدرضا شاه رودی و دوستان؛ آموزش های دینی زنان مقدمه تربیت دینی فرزندان از حسن بختیاری؛ گوشه ای از کارهای پژوهشی در امر تربیت فرزندان می باشد. با این وجود آشنایی با اصول تعلیم و تربیت اسلامی امری الزامی است.

در دنیای کنونی که شیوه ها و روش های مختلف برای پرورش و تربیت جامعه، خانواده و فرزندان وجود دارد، بررسی مدل و الگویی که مطابق با سرشت و فطرت انسان باشد ضروری است. سبکی که توسط خالق جهان و آشنا به نیاز و امیال انسان وضع شده بهتر از دیگر شیوه های تربیتی می تواند به افراد جامعه انسانی کمک نماید.

از آنجا که قوانین اسلام از طرف خداوند و بر اساس فطرت آدمی بنا نهاده شده، ضروری است که با بررسی آیات و روایات سعادت بشری را در تعلیم و تربیت اسلامی خصوصا در مورد فرزندان و خانواده تأمین نماییم. اما سئوالاتی مطرح است که پاسخگویی به آنها لازم به نظر می رسد.

اسلام برای تعلیم و تربیت فرزندان و خانواده چگونه برنامه ای را در نظر دارد؟ شیوه اسلام در نحوه برخورد و تربیت خانواده و فرزندان چیست؟ اخلاق اسلامی چه تکنیک های تربیتی برای فرزندان ارائه کرده است؟ اسلام در پرورش عقل و فکر کودک چه روشی به کار بسته است؟ الگو مدل اسلام برای تربیت دینی فرزندان چیست؟ شایان ذکر است که امروزه برخی از دانشمندان غربی گوی سبقت در بهره گیری از قرآن برای تعلیم و تربیت فرزندان را از صاحبان آن ربوده اند برای نمونه می توان از دکتر عوفرو سبارد دانشمند یهودی، متخصص روانشناسی تربیتی از دانشگاه آمریکا و یهفای اسرائیل نام برد که با تالیف «کتاب قرآن راهنمای تربیت فرزندان» در این مورد استفاده ها برده است.

امید است این پژوهش شروعی برای تحقیق بیشتر شود تا شاهد نهادینه شدن الگوی اسلامی تربیت فرزندان باشیم. در این پژوهش سعی شده است با استفاده از منابع دست اول به شیوه توصیفی به بررسی تعلیم و تربیت فرزندان با بهره گیری و مدد از آیه ۱۳۲ سوره طه به نقش صبر به عنوان یک کلید واژه تربیتی پرداخته شود و در این زمینه به تحقیق عمیق پیرامون این موضوع بپردازد.

۱. مفهوم شناسی

در این راستا به مفهوم شناسی اصطلاحات مهم که عبارت اند از: اسلام، تربیت، صبر، فرزند می پردازیم.

۱-۱. اسلام

دینی که محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله آورد و آن مبتنی بر شهادتین اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمداً رسول الله و اعتقاد بدان و عمل به واجبات (نماز، روزه، زکات، حج و غیره...) است.^۱

۱-۲. تربیت

تربیت از ریشه (تَ بَ یَ) به معنای پروردن، پروراندن، پرورش دادن، ادب و اخلاق به کسی یاد دادن است.

^۱. همان، ج ۲، ص ۱۴۷۷

^۲. عمید، فرهنگ عمید، ج ۱، ص ۶۶۵

۳-۱. صبر

واژه اصطبر از ریشه صبر از باب افتعال به معنی قبولی مبالغه آمیز و فزونی و شدت صبر شکیبائی و پافشاری کردن است.^۱ صبر در لغت به معنی شکیبایی و بردباری^۲ کردن، ترک شکایت از بلایا و شداید^۳ آمده است.

کلمه اصطبر سه بار در قرآن آمده است: «رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا» همانا خدای زمین و آسمان و هرچه در بین آنها است را عبادت نما و بر آن صبری کن، آیا مشابه او را می شناسی.

«إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَبِعْهُمْ وَاصْطَبِرْ» همانا ما شتر ماده را برای آزمایش آنها می فرستیم، پس در انتظار عاقبت آنها باش و صبر پیشه کن.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» و خانواده ات را به نماز امر کن و خود بر انجام شکیبا باش اصطبر از ریشه صبر از باب افتعال به معنی قبولی صبر یعنی صبر را بر خود لازم دار، این دستوره صلاح را که به اهل خود امر می فرمایی یعنی نماز را برپاکن و خانواده ات را به نماز فرمان ده و در حالی که در صبر پافشاری می کنی تا برای شما تثبیت شود، و به این جهت از صبر به اصطبار تعبیر کرده است، چون که در باب افتعال، معنایی زیادتراز باب ثلاثی می باشد

۱. بستانی، فرهنگ ابجدی، ص ۸۴

۲. معین، فرهنگ معین، ج ۵، ص ۳۹۷۴

۳. معین، فرهنگ معین، ج ۲، ص ۱۴۷۷

۴. مریم: ۶۵

۵. قمر: ۲۷

۶. طه: ۱۳۲

فرزندانشان اقدام نمایند. معمولاً فرزندان می خواهند خودشان تصمیم بگیرند و عقاید و دیدگاه هایش را بیان کنند، بهتر است والدین با تمرین و راهنمایی به آنها یاد دهند این امور را مسئولان انجام دهند. بهترین دوران پرورش شخصیت و ایجاد استقلال و اعتماد به نفس از چهار تا هفت سالگی است کودک در این دوران به استقلال تمایل پیدا می کند فرزندان از انجام امور تازه و جدید، بسیار خوشحال می شوند. به طور مثال او می گوید: خودم می خواهم کفش به پا کنم، من دیگر بزرگ شده ام و می توانم خودم لباس بپوشم، بدوَم، غذا بخورم. برای تقویت عزت و اعتماد به نفس کودک گاه روی شانه او بنزید و بگویید چقدر عزیز است، او را در آغوش بگیرید و بگویید دوستش دارید. کودک به وسیله این جملات و کارها دارد اعلام استقلال می کند پس بهتر است والدین با صبر و حلم و داریت به بچه ها آزادی دهند تا او مستقل و اعتماد به نفسش بالا رود. بهتر است والدین به طور پیوسته با مراقبت های خویش از موفقیت ها و ابتکارات فرزندان استقبال نموده و آنها را تشویق نماید. با داریت و حلم، مطابق با ذوق و استعداد آنها کارهای سودمندی را به عهده شان بگذارند. بایستی عشق به ائمه علیه السلام از همان کودکی در وجود آنها نهادینه شود. با افزایش بینش خود، با صبر بردباری نسبت به افزایش اطلاعات امام شناسی فرزندان به ویژه بینش مهدوی آنها اقدام نمایند. اطلاعات کودک خود را درباره امام معصوم به ویژه با سن او افزایش دهید و از حربه تشویق مداوم استفاده نمایید، کتاب های متناسب با سن آنها، خریداری نمایید و در خانه و در مناسبت ها از آن ها استفاده نمایید، از زیاده روی در آموزش پرهیز و ظرفیت کودک را در نظر بگیرید، به بچه ها و نوجوانان در تهیه روزنامه دیواری با موضوع مهدویت و امام شناسی کمک نمایید.

۱. امینی، اسلام و تعلیم و تربیت، ص ۹۴

نتیجه گیری

در این نوشتار به نقش صبر در جنبه های مختلف تعلیم فرزندان از کودکی تا جوانی پرداخته شده است. در این پژوهش، از آیه ۱۳۲ سوره طه «و امر اهلک بالصلوه و اصطر علیها» الگو گرفته و به بررسی کارکردهای صبورانه در سطوح مختلف تربیتی فرزند، توجه شده است. بر این باوریم که صبر، حلم و بردباری، متانت و آگاهی در شیوه های تربیتی و در تکنیک ها و روش های متنوع، باعث موفقیت آنها می گردد. در آموزش دین، اخلاق و تعلیم اجتماعی، در تربیت طفل شیرخوار و رشد فکری کودک و پرورش استعداد های او، در پرورش روحیه تعاون و تفاهم، استقلال و آزادی، در ادب آموزی و احترام به قوانین، در آموزش مسائل جنسی، در ترک صفات زشت و کسب فضائل انسانی، نقش صبر و بردباری، حلم و متانت، پیوستگی و استمرار، نقش کلیدی و اصلی است که باعث به نتیجه رسیدن این تربیت ها و تعلیم می شوند. به عبارت دیگر می توان از اصطبر به معنای صبر و شکیبایی، حلم و بردباری مراقبت آگاهانه، برنامه ریزی گام به گام و متناسب با سن فرزندان و استمرار در اجرای آنها به عنوان تربیت عملی فرزندان نام برد، آنچه مهم است نتایج عملی تربیت می باشد که صبر، کلید واژه طلایی موفقیت این نتایج و دستاوردها می باشد.

فهرست منابع

قرآن

نهج البلاغه

آمدی، عبدالواحد، **غرور الحکم و درالکلام**، تهران، دارالکتاب اسلامی، ۱۴۱۰ق.

الهامی نیا، علی اصغر، **فضایل اخلاقی**، بی جا، مرکز خدمات فرهنگی مطهر، ۱۳۸۳.

امینی، ابراهیم، **تربیت**، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۱.

-----، **اسلام و تعلیم و تربیت**، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۱.

بهشتی، احمد، **خانواده در قرآن**، قم، بوستان انقلاب، ۱۳۷۷.

ثعالبی، ابوزید، **تفسیر ثعالبی**، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۱۸.

جوادی آملی، عبدالله، **ادب فنای مقربان**، قم، اسراء، ۱۳۸۷هـ ش.

حاجی آبادی، محمد علی، **تربیت اسلامی**، تهران، تربیت اسلامی، ۱۳۷۹.

حرانی، ابن شعبه، **تحف العقول**، ترجمه: احمد جنتی، تهران، امیر کبیر، ۱۳۸۲.

حرعاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعه**، ترجمه ربانی شیرازی، بیروت، دارالاحیاء التراث،

۱۴۰۳ق.

راغب، حسین بن محمد، **المفردات**، دمشق، دارالقلم، ۱۴۱۲ق.

- طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، تهران، فراهانی، ۱۳۶۵.
- طیب، سید عبدالحسین طیب، البیان فی تفسیر القرآن، قم، موسسه سبطین، ۱۳۷۸.
- طریحی، فرخ الدین، مجمع البحرین، تهران، مرتضوی، ۱۳۷۵.
- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، تهران، علمیه اسلامی، ۱۳۷۳.
- کارل، الکسیس، انسان موجود ناشناخته، آمریکا، بی نا، ۱۹۳۹.
- لقمانی، احمد، چگونه فرزندان با ادب و خوش اخلاق داشته باشیم، قم، بهشت بینش، ۱۳۹۰.
- مجلسی، محمد باقر، بحارالنوار، ج ۷۷، ترجمه محمد حسن بن محمد ولی، ارومیه، دارالمکتب اسلامی، ۱۳۶۳.
- مجلسی، محمد تقی، روضه المتقین، قم، موسسه فرهنگی کوشانیپور ۱۴۰۶ ق.
- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴.
- مولانا، جلال الدین محمد، مثنوی معنوی، تهران، انتشارات امیر مستعان، ۱۳۷۸.
- نوری، نور الدین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسایل، ترجمه، هیثمی، نورالدین، قم، موسسه آل البيت ع، ۱۹۶۷ م.

